YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)
25 päivänä lokakuuta 2001 *

Asiassa C-189/00,

jonka Sozialgericht Trier (Saksa) on saattanut EY 234 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Urszula Ruhr

vastaan

Bundesanstalt für Arbeit

ennakkoratkaisun sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajantasaistettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella N:o 118/97 (EYVL 1997, L 28, s. 1), sellaisena kuin jälkimmäinen asetus on muutettuna 8.2.1999 annetulla neuvoston asetuksella N:o 307/1999 (EYVL L 38, s. 1), 2 artiklan 1 kohdan tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja P. Jann sekä tuomarit L. Sevón ja M. Wathelet (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: S. Alber,
kirjaaja: R. Grass,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Itävallan hallitus, asiamiehenään C. Pesendorfer,

— Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus, asiamiehenään G. Amodeo, avustajanaan N. Paines, QC,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehenään J. Sack,

ottaen huomioon esittelevän tuomarin kertomuksen,

kuultuaan julkisasiamiehen 26.6.2001 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Sozialgericht Trier on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 17.5.2000 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 22.5.2000, EY 234 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajantasaistettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella N:o 118/97 (EYVL 1997, L 28, s. 1), sellaisena kuin jälkimmäinen asetus on muutettuna 8.2.1999 annetulla neuvoston asetuksella N:o 307/1999 (EYVL L 38, s. 1; jäljempänä asetus N:o 1408/71), 2 artiklan 1 kohdan tulkinnasta.

2 Nämä kysymykset on esitetty Ruhrin ja Bundesanstalt für Arbeitin (liittovaltion työvoimaviranomainen) välisessä asiassa, joka koskee työttömyyskorvauksia koskevan hakemuksen hylkäämistä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Asetuksen N:o 1408/71 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

"1. Tätä asetusta sovelletaan palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja opiskelijoihin, jotka kuuluvat tai ovat kuuluneet yhden tai

useamman jäsenvaltion lainsäädännön piiriin ja jotka ovat jäsenvaltion kansalaisia tai jotka ovat valtiottomia henkilöitä tai pakolaisia, jotka asuvat jäsenvaltion alueella, sekä heidän perheenjäseniinsä tai jälkeenjääneisiinsä.

2. Tätä asetusta sovelletaan yhden tai useamman jäsenvaltion lainsäädännön alaisina olleiden palkattujen työntekijöiden, itsenäisten ammatinharjoittajien ja opiskelijoiden jälkeenjääneisiin riippumatta kyseisten henkilöiden kansalaisuudesta, jos heidän jälkeenjääneensä ovat jäsenvaltion kansalaisia taikka valtiottomia henkilöitä tai pakolaisia, jotka asuvat jäsenvaltion alueella."

4 Työttömyysetuuksien myöntämisestä työttömille, jotka viimeisen työskentelynsä aikana asuivat muussa jäsenvaltiossa kuin toimivaltaisessa valtiossa, asetuksen 71 artiklan 1 kohdan a alakohdan ii alakohdassa säädetään seuraavaa:

" — —

ii) rajatyöntekijä, joka on kokonaan työtön, saa etuudet sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella hän asuu, niin kuin hän olisi ollut tämän lainsäädännön alainen viimeksi työskennellessään; nämä etuudet antaa asuinpaikan laitos omalla kustannuksellaan".

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

5 Puolan kansalainen Ruhr on naimissa Saksan kansalaisen kanssa. Hän on asunut Saksassa vuoden 1998 huhtikuusta alkaen.

6 Ruhr toimi Luxemburgissa kotiapulaisena 1.7.1998—22.12.1999. Hän ilmoittautui työnhakijaksi tammikuussa 2000 Arbeitsamt Trieriin (Trierin työvoimavirasto) ja haki työttömyyskorvausta.

7 Koska Luxemburgin työvoimaviranomainen oli ilmoittanut, ettei se voinut antaa "todistusta työttömyysetuuksien myöntämisessä huomioon otettavista kausista" (lomake E 301) sen vuoksi, että Ruhr oli kansalaisuudeltaan puolalainen, Bundesanstalt für Arbeit hylkäsi Ruhrin hakemuksen sillä perusteella, ettei hän täyttänyt odotusaikaa koskevia edellytyksiä etuuksien saamiseksi. Bundesanstalt für Arbeit ilmoitti erityisesti, ettei Ruhr ollut hakemusta edeltäneiden kolmen vuoden aikana harjoittanut vähintään 12 kuukauden ajan pakollisen vakuutuksen piiriin kuuluvaa toimintaa. Se totesi lisäksi, ettei Ruhrin hyväksi voitu soveltaa kausityöntekijöitä koskevaa poikkeusta eikä sen vuoksi, että hän oli kolmannen maan kansalainen, yhteisön oikeuden säännöksiä.

8 Oikaisuvaatimuksensa tultua hylätyksi Ruhr nosti Bundesanstalt für Arbeitin päätöksestä kanteen Sozialgericht Trierissä ja esitti, että vaikka hän oli harjoittanut yli vuoden ajan pakollisen vakuutuksen piiriin kuuluvaa toimintaa Luxemburgissa, hän ei voinut saada sieltä työttömyyskorvausta, koska hän ei asunut siellä. Hän valitti sitä, ettei hän myöskään voinut vedota Saksassa asetuksen N:o 1408/71 asiaa koskeviin säännöksiin kansalaisuutensa vuoksi, ja tämä johtui asiassa 40/76, Kermaschek, 23.11.1976 annetusta tuomiosta (Kok. 1976, s. 1669). Sen lisäksi, että Bundesanstalt für Arbeitin päätös oli kohtuuton, sillä loukattiin Ruhrin mielestä hänen miehensä oikeutta liikkua vapaasti yhteisössä, koska turvatakseen pääasian kantajan oikeudet etuuksiin hänen miehensä ei voisi pitää kotipaikkaansa Saksassa, vaan hänen olisi siirrettävä asuinpaikkansa toiseen jäsenvaltioon.

9 Sozialgericht Trier oli kantajan kanssa samaa mieltä tämän väitteiden osalta ja päätti lykätä asian käsittelyä esittääkseen yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Onko yhteisöjen tuomioistuimen 23.11.1976 antamassaan tuomiossa (Kok. 1976, s. 1669) sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71 (EYVL L 149, 5.7.1971, s. 2) 2 artiklan 1 kohdasta omaksuma tulkinta edelleen voimassa, vaikka tällaisen tulkinnan johdosta haitataan välillisesti myös jäsenvaltion kansalaisen vapaata liikkuvuutta?"

Ennakkoratkaisukysymys

10 Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin kysyy kysymyksellään ennen kaikkea, onko yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Kermaschek antamassa tuomiossa omaksumaa tulkintaa sovellettava edelleen asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan 1 kohtaan yhdessä asetuksen 67—71 a artiklan kanssa, vaikka tällaisen tulkinnan johdosta haitataan ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen mukaan sitä, että jäsenvaltion kansalainen käyttää työntekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevaa, EY 39 artiklassa taattua oikeutta.

11 Edellä mainitussa asiassa Kermaschek annetun tuomion 7 kohdasta seuraa, että työntekijän perheenjäsenet voivat vedota asetuksen N:o 1408/71 säännöksiin sen 2 artiklan 1 kohdan nojalla ainoastaan johdannaisten oikeuksien osalta eli niiden oikeuksien osalta, jotka he ovat saaneet työntekijän perheenjäseninä.

12 Yhteisöjen tuomioistuin täsmensi kuitenkin asiassa C-308/93, Cabanis-Issarte, 30.4.1996 antamassaan tuomiossa (Kok. 1996, s. I-2097), että tämä rajoitus koskee ainoastaan niitä asetuksen N:o 1408/71 säännöksiä, joiden tarkoituksena on, että niitä sovelletaan vain työntekijöihin. Sellaisen työntekijän, joka on yhteisön kansalainen, puoliso ei siten voi vedota asemaansa kyseisen työntekijän perheenjäsenenä vaatiakseen, että häneen sovelletaan asetuksen N:o 1408/71 III osaston 6 luvun, jonka otsikkona on "Työttömyysetuudet", säännöksiä. Näiden säännösten pääasiallisena tarkoituksena on ainoastaan yhteensovittaa oikeuksia saada työttömyysetuuksia, joita maksetaan jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen mukaan palkatuille työntekijöille, jotka ovat jäsenvaltion kansalaisia, eikä heidän perheenjäsenilleen (em. asia Cabanis-Issarte, tuomion 23 kohta ja yhdistetyt asiat C-245/94 ja C-312/94, Hoever ja Zachow, tuomio 10.10.1996, Kok. 1996, s. I-4895, 32 kohta).

Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset

13 Itävallan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukset sekä komissio katsovat, että edellä mainitussa asiassa Kermaschek annetussa tuomiossa vahvistettu oikeuskäytäntö on pidettävä voimassa edellä mainitussa asiassa Cabanis-Issarte annetussa tuomiossa tällä tavoin täsmennettyjen rajojen mukaisesti.

14 Siitä työntekijöiden liikkumisvapauden väitetystä loukkauksesta, joka aiheutuisi tämän oikeuskäytännön soveltamisesta pääasian kaltaisiin tilanteisiin, ne toteavat, että Ruhrin puoliso, joka on Saksan kansalainen, asuu Saksassa eikä nimenomaan ole käyttänyt oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen. Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus täsmentää, että pääasian tosiseikastossa ei ole liittymäkohtaa joihinkin yhteisön oikeudessa säänneltyihin tilanteisiin (ks. erityisesti yhdistetyt asiat C-64/96 ja C-65/96, Uecker ja Jacquet, tuomio 5.6.1997, Kok. 1997, s. I-3171, 16 ja 17 kohta). Myöskään ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ei mistään ilmene, että se seikka, ettei asetuksen N:o 1408/71 71 artiklaa sovelleta Ruhriin, olisi vaikuttanut hänen miehensä päätökseen, joka koski miehen työsuhteen voimassapitämistä Saksassa.

15 Yhdistynyt kuningaskunta ja komissio arvioivat myös Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Puolan tasavallan välisestä assosioinnista tehdyn Eurooppa-sopimuksen, joka on hyväksytty ja tehty yhteisön puolesta 13.12.1993 tehdyllä neuvoston ja komission päätöksellä 93/743/Euratom, EHTY, EY (EYVL L 348, s. 1; jäljempänä assosiaatiosopimus), 37 ja 38 artiklan soveltuvuutta tilanteeseen.

16 Yhtäältä komission mukaan assosiaatiosopimuksen 37 artiklan 1 kohta, jossa taataan jonkin jäsenvaltion alueella laillisesti työskentelevien, kansalaisuudeltaan puolalaisten työntekijöiden yhdenvertainen kohtelu työehdoissa, palkkauksessa tai irtisanomisessa, velvoittaa kyseisen sopimuksen työtekijöiden vapaata liikkuvuutta koskevan luvun rakenteen vuoksi ainoastaan työskentelyjäsenvaltiota.

17 Toisaalta Yhdistyneen kuningaskunnan ja komission mukaan assosiaatiosopimuksen 38 artiklan 1 kohdan ensimmäinen luetelmakohta, jossa säädetään Puolan kansalaisten osalta eri jäsenvaltiossa täyttyneiden vakuutus-, työskentely- tai oleskeluaikojen yhteenlaskemisesta "heidän ja heidän perheenjäsentensä vanhuus-, työkyvyttömyys- ja jälkeenjääneiden eläkettä sekä sairausvakuutusta varten", ei koske työttömyysvakuutusta.

18 Komission mukaan työttömyyskorvausten saamista koskevalla Ruhrin vaatimuksella olisi syrjimättömyysperiaatteen perusteella paremmat mahdollisuudet menestyä Luxemburgissa, jossa hän on viimeksi harjoittanut ammattitoimintaa ja kuulunut pakollisen työttömyysvakuutuksen piiriin.

Yhteisöjen tuomioistuimen arviointi asiasta

19 Asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan 1 kohdassa, jossa rajoitetaan asetuksen henkilöllistä soveltamisalaa, tarkoitetaan kahta selvästi toisistaan erotettavissa olevaa henkilöryhmää: toisaalta työntekijöitä ja toisaalta heidän perheenjäseniään ja jälkeensä jääneitä. Jotta asetusta sovellettaisiin työntekijöihin, heidän on oltava jäsenvaltion kansalaisia, valtiottomia henkilöitä tai pakolaisia, jotka asuvat jäsenvaltion alueella; sitä vastoin ei ole säädetty mitään kansalaisuutta koskevaa vaatimusta asetuksen soveltamiseksi sellaisten työntekijöiden, jotka ovat yhteisön kansalaisia, perheenjäseniin tai jälkeen jääneisiin (em. asia Cabanis-Issarte, tuomion 21 kohta).

20 Sen vuoksi, että Ruhr on kansalaisuudeltaan puolalainen, ei ole epäilystäkään siitä, että hän ei kuulu ensimmäiseen asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista kahdesta henkilöryhmästä. Hän voisi kuulua toiseen näistä henkilöryhmistä jäsenvaltion kansalaisen puolisona, jos voidaan näyttää toteen, että hänen miehensä vastaa asetuksen N:o 1408/71 tarkoitetun työntekijän määritelmää.

21 Edellä mainitusta asiasta Kermaschek kuitenkin seuraa, silloinkin kun otetaan huomioon edellä mainitussa asiassa Cabanis-Issarte annettu tuomio, että työntekijän perheenjäsen ei voi vedota tässä ominaisuudessaan asetuksen N:o 1408/71 67—71 a artiklaan eikä erityisesti rajatyöntekijöitä koskeviin 71 artiklan 1 kohdan a alakohdan ii alakohdan erityissäännöksiin, joissa nimetään asuinvaltio työttömyysetuuksien myöntämisessä toimivaltaiseksi valtioksi.

22 Ennakkoratkaisupyynnössä esitetyt seikat ja yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyt huomautukset eivät ole omiaan kyseenalaistamaan tätä päätelmää. Yhteisön lainsäätäjä itse on nimittäin, kuten tämän tuomion 19 kohdassa on todettu, vahvistanut asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan 1 kohdassa kaksi selvästi toisistaan erotettavissa olevaa henkilöryhmää, jotka ovat toisaalta työntekijät ja toisaalta heidän perheenjäsenensä ja jälkeensä jääneet. On selvää, että tämä

erottelu määrittää asetuksen N:o 1408/71 monien säännösten henkilöllisen sovellettavuuden, ja tiettyjä näistä säännöksistä, kuten III osaston 6 lukuun, jonka otsikkona on "Työttömyysetuudet", kuuluvia säännöksiä, sovelletaan yksinomaan työntekijöihin.

23 Mitä tulee kysymykseen, ovatko asetuksen N:o 1408/71 henkilöllistä sovellettavuutta koskevat rajat työntekijän perheenjäseniin nähden omiaan loukkaamaan työntekijän itsensä oikeutta liikkua vapaasti yhteisössä, on aivan ilmeistä, ettei tällä kysymyksellä ole mitään tekemistä sen kanssa, mistä pääasiassa on todellisuudessa kyse. Asiakirjoista nimittäin ilmenee, että Ruhrin mies, joka on kansalaisuudeltaan saksalainen ja asuu Saksassa, ei ole käyttänyt hänelle EY 39 artiklan nojalla kuuluvaa liikkumisvapautta. Siinäkin tapauksessa, että oletettaisiin hänen käyttäneen tätä vapauttaan yhteisössä, Ruhrin oikeudellinen tilanne asetuksen N:o 1408/71 henkilölliseen sovellettavuuteen nähden ei olisi muuttunut. On näin ollen todettava, ettei yhteisöjen tuomioistuimen asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan 1 kohdasta omaksumalla tulkinnalla ole sellaisenaan vaikutusta työntekijän päätökseen käyttää tai olla käyttämättä oikeuttaan vapaaseen liikkuvuuteen.

24 Ennakkoratkaisupyynnön esittäneen tuomioistuimen esittämään kysymykseen on näin ollen vastattava, että yhteisöjen tuomioistuimen edellä mainitussa asiassa Kermaschek antamassa tuomiossa omaksumaa tulkintaa on sovellettava edelleen asetuksen N:o 1408/71 2 artiklan 1 kohtaan yhdessä asetuksen 67—71 a artiklan kanssa.

Oikeudenkäyntikulut

25 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Itävallan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksille sekä komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto)

on ratkaissut Sozialgericht Trierin 17.5.2000 tekemällään päätöksellä esittämän kysymyksen seuraavasti:

Yhteisöjen tuomioistuimen asiassa 40/76, Kermaschek, 23.11.1976 antamassa tuomiossa omaksumaa tulkintaa on sovellettava edelleen sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14 päivänä kesäkuuta 1971 annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna ja ajantasaistettuna 2.12.1996 annetulla neuvoston asetuksella N:o 118/97, sellaisena kuin jälkimmäinen asetus on muutettuna 8.2.1999 annetulla neuvoston asetuksella N:o 307/1999, 2 artiklan 1 kohtaan yhdessä asetuksen 67—71 a artiklan kanssa.

Jann Sevón Wathelet

Julistettiin Luxemburgissa 25 päivänä lokakuuta 2001.

R. Grass

kirjaaja

P. Jann

ensimmäisen jaoston puheenjohtaja